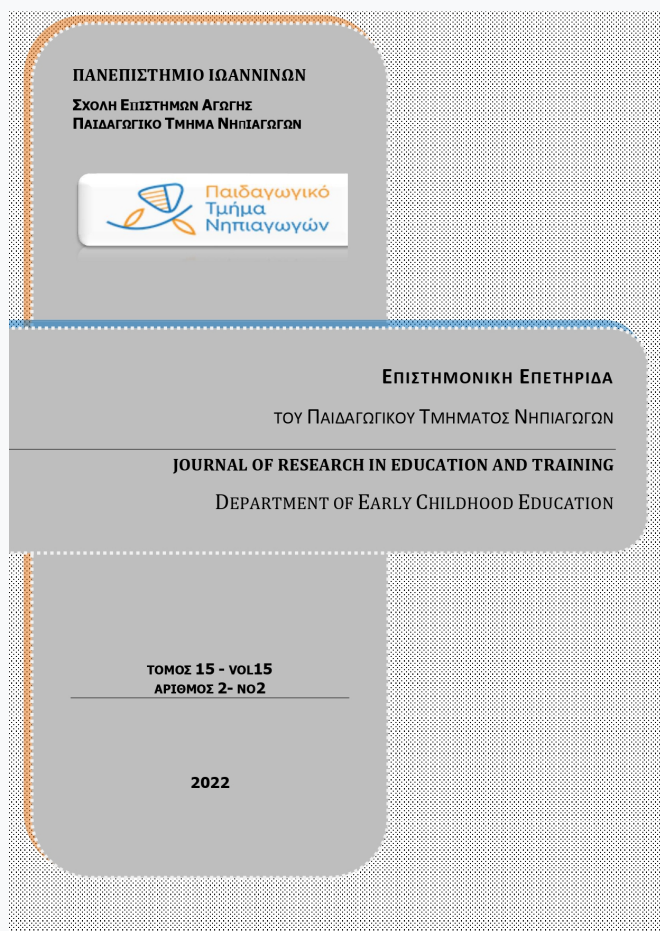

Επιστημονική Επετηρίδα Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Τόμ. 15, Αρ. 2 (2022)

Η εκπαίδευση στην περιοχή του Νομού Έβρου: το παράδειγμα της Ορεστιάδας την περίοδο 1920-1940

Ελένη Καλιούνη

doi: [10.12681/jret.29066](https://doi.org/10.12681/jret.29066)

Copyright © 2022, Ελένη Καλιούνη

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Καλιούνη Ε. (2022). Η εκπαίδευση στην περιοχή του Νομού Έβρου: το παράδειγμα της Ορεστιάδας την περίοδο 1920-1940. *Επιστημονική Επετηρίδα Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών Πανεπιστημίου Ιωαννίνων*, 15(2), 102-117. <https://doi.org/10.12681/jret.29066>

Η εκπαίδευση στην περιοχή του Νομού Έβρου: το παράδειγμα της Ορεστιάδας την περίοδο 1920-1940

Ελένη Καλιούνη

Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Περίληψη

Ο σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να παραθέσει και να εξετάσει ιστορικά στοιχεία, τα οποία αποτυπώνουν με σαφήνεια την εκπαιδευτική κατάσταση που επικρατούσε στην πόλη της Ορεστιάδας τη χρονική περίοδο 1920-1940. Πιο συγκεκριμένα, μελετά δεδομένα τα οποία προκύπτουν από τον έλεγχο των σχολικών μαθητολογίων την εν λόγω περίοδο. Μέσα από την έρευνα παρατηρήθηκε πως ο αριθμός των εγγραφέντων και φοιτησάντων αγοριών και κοριτσιών ήταν σχεδόν ο ίδιος. Παρατηρήθηκε επίσης, πως υπήρξε έντονη στασιμότητα στην πρώτη τάξη συγκριτικά με τις υπόλοιπες. Στο άρθρο, επιπλέον, γίνεται λόγος σε ορισμένα επαγγέλματα με τα οποία ασχολούνταν οι γηγενείς. Επιπροσθέτως, αναφέρονται στοιχεία που συλλέχθηκαν από τα Γενικά Αρχεία του Κράτους του Νομού Έβρου, τα οποία βοήθησαν να δημιουργηθεί μία πιο ολοκληρωμένη και σφαιρική εικόνα σχετικά με την επικρατούσα εκπαιδευτική κατάσταση εκείνης της περιόδου. Τέλος, παρατίθενται πληροφορίες σχετικά με ένα συσσίτιο, το οποίο φαίνεται να συμπεριλάμβανε εκτός από άπορους μαθητές, φτωχούς και άνεργους κατοίκους της Ορεστιάδας

Λέξεις-κλειδιά: Εκπαίδευση, σύνολο μαθητών, κινητικότητα, στασιμότητα

Education in the region of Evros Prefecture: the example of Orestiada in the period 1920-1940.

Ελένη Καλιούνη

Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Abstract

The purpose of this paper is to cite and examine historical data, that clearly reflect the educational situation that prevailed in the city of Orestiada during the period 1920 - 1940. More specifically, this paper studies data that emerge from school curricula at that time. Through the research it was observed that the total number of registered boys and girls was almost the same. It was also observed that there was strong stagnation at the first class. Additionally, the article refers to the professions in which the natives were engaged. In addition, a reference will be made about a number of collected data, through the General Archives of the State of the Prefecture of Evros, which helped to the creation of a more complete and comprehensive image, related to the prevailed educational standards of that period. Finally, information is listed about a common meal, which seems to have included, in addition to needy students, poor and unemployed residents of Orestiada.

Keywords: Education, total number of students, mobility, stagnation

Εισαγωγή

Το θεσμικό πλαίσιο της εκπαίδευσης και η επίδρασή του στο εσωτερικό της τοπικής κοινωνίας, οι διάφορες μορφές μαθητείας, οι εγκαταστάσεις, η καθημερινή ζωή και τα οικονομικά του κάθε σχολείου αποτελούν πληροφορίες και δεδομένα τα οποία συμπληρώνουν το ανθρώπινο παρελθόν, εμπλουτίζουν την ιστορική θεματογραφία και οριοθετούν το εύρος της τοπικής ιστορίας. Η εκπαιδευτική κατάσταση της περιόδου 1920-1928 κάθε άλλο παρά ομαλή ήταν. Η εισροή προσφύγων εξαιτίας της Μικρασιατικής καταστροφής επηρέασε και τα εκπαιδευτικά δρώμενα. Η πολιτική αστάθεια εκείνης της δεκαετίας ήταν τόσο έντονη που μόλις σε διάστημα οκτώ ετών (1920 - 1928) εναλλάχθηκαν 34 κυβερνήσεις και πραγματοποιήθηκαν πολλές απόπειρες πραξικοπημάτων. Ενδεικτικό της επικρατούσας κατάστασης είναι το γεγονός πως μόνο στο Υπουργείο Παιδείας άλλαξαν, την εν λόγω περίοδο, 25 υπουργοί (Καραφύλλης, 2013: 113-142 Κάτσικας & Θεριανός, 2004: 112-142 Μπουζάκης, 1996: 47-92 Μπουζάκης, 2006: 87-113· Μπουζάκης, 2007: 646-662· Τζάνη & Παμουκτσόγλου, 1997: 114-137· Χατζηστεφανίδης, 1990: 268-281). Στα εκπαιδευτικά ζητήματα της περιοχής, καθοριστική ήταν και η συνεισφορά διάφορων συλλόγων, όπως για παράδειγμα του συλλόγου «Προς διάδοσιν των Ελληνικών γραμμάτων» και της «Φιλεκπαιδευτικής αδελφότητας Διδυμοτείχου».

1. Η ιστορία της περιοχής της Ορεστιάδας

Οι πρώτοι κάτοικοι της Νέας Ορεστιάδας εικάζεται ότι προήλθαν από το Καραγάτς, το οποίο εκείνη την περίοδο αποτελούσε σημαντικό προάστιο της Αδριανούπολης. Εκεί βρισκόταν από το 1870 ο σιδηροδρομικός σταθμός Αδριανούπολης, που τη συνέδεε με τη Βιέννη. Ύστερα από την υπογραφή της Συνθήκης των Σεβρών (10 Αυγούστου 1920) και την ενσωμάτωση στην ελληνική επικράτεια, τόσο της κυρίως, όσο και της Ανατολικής Θράκης, οι τοπικές ελληνικές αρχές αποφάσισαν να μετονομάσουν το Καραγάτς σε Ορεστιάδα, να επαναφέρουν δηλαδή την αρχαία ονομασία της Αδριανούπολης. Αυτό ουσιαστικά σημαίνει πως θα έπρεπε να μετονομαστεί σε Ορεστιάδα η Αδριανούπολη και όχι το Καραγάτς, γεγονός το οποίο δεν υλοποιήθηκε διότι πλέον είχε συνδεθεί η Αδριανούπολη με το ομώνυμο όνομα. Έτσι, μετά την ανταλλαγή των πληθυσμών Ελλάδας - Τουρκίας, στις αρχές του Ιουνίου 1923, έφυγαν από το Καραγάτς οι πρόγονοί μας και εγκαταστάθηκαν στη νέα τους πατρίδα. Τη νέα πόλη που ίδρυσαν την ονόμασαν Νέα Ορεστιάδα, αποφέροντας με αυτόν τον τρόπο φόρο τιμής στην προηγούμενη πατρίδα τους (Καραγάτς και Αδριανούπολη) (Κίγγμας & Ρυζιώτης, 2010: 211-226).

Αναφορικά με την επιλογή της τοποθεσίας, οι πρώτοι κάτοικοι που έφτασαν στην περιοχή στην οποία βρίσκεται σήμερα χτισμένη η πόλη, αντίκρισαν μια έκταση γης που δεν τη βρήκαν αρκετά προσιτή. Η περιοχή ήταν αμμώδης (Ακρίτα, 1949: 49-50· Κίγγμας & Ρυζιώτης, 2010: 211-226) και

το μεγαλύτερο μέρος της ανήκε σε δύο Τούρκοι τσιφλικάδες με τα ονόματα Νισάτ Μπέης και Τζιβάτ Μπέης. Η ονομασία με την οποία ήταν γνωστή η συγκεκριμένη περιοχή ήταν Κουμ τσιφλίκ, εξαιτίας της μεγάλης ιδιόκτητης έκτασης γης (τσιφλίκ) από άμμο (κουμ στην τουρκική γλώσσα). Την τελική απόφαση σε ότι αφορά την επιλογή της τοποθεσίας έλαβε, επηρεασμένη από διάφορους παράγοντες στις 4 Ιουνίου 1923, η επιτροπή Καραγατσιανών. Στην προσπάθεια οικοδόμησης της πόλης συνεισέφερε σημαντικά και η 11^η Διλοχία Μηχανικού του στρατού, η οποία βοήθησε στη χάραξη κυρίως των δρόμων και στην κατασκευή των πρώτων κτισμάτων. Το σχέδιο εκπονήθηκε από τον μηχανικό της Γενικής Διοικήσεως Θράκης, Γεώργιο Μαγκλή κατόπιν εντολής τού Γενικού Διοικητή, Σπύρου Δάσιου, όραμα του οποίου ήταν να καταστεί η Νέα Ορεστιάδα μία νέα Αδριανούπολη (Κίγγμας & Ρυζιώτης, 2010: 211-226· Παρασκευοπούλου, 1992: 97-104).

Ο πληθυσμός της Νέας Ορεστιάδας έως το τέλος Σεπτεμβρίου του 1923, σύμφωνα με τον ιδιοκτήτη του ξενοδοχείου Βιέννη, Νικόλαο Ιωαννίδη, αριθμούσε 1700 άτομα, εκ των οποίων ένα ποσοστό ήταν Αρμένιοι και Εβραίοι. Μέχρι τις 31 Ιουλίου 1927, είχαν εγκατασταθεί ήδη στην πόλη 2.466 οικογένειες προσφύγων (την ίδια περίοδο στην Αλεξανδρούπολη διέμεναν 2.782 οικογένειες), σύμφωνα με το Συγκεντρωτικό Πίνακα του Α. Δοξιάδη με στοιχεία από την Ε.Α.Π (Επιτροπή Αποκατάστασης Προσφύγων). Κατά τον ερχομό τους στην περιοχή του κάμπου της Νέας Ορεστιάδας οι νέοι κάτοικοι συνάντησαν ένα χωριό (Σαγήνη - Σαάντσια) και δυο οικισμούς (Οινόη, Κλεισώ), τους οποίους και κατοίκησαν το 1922 πρόσφυγες τουρκόφωνοι Έλληνες Χριστιανοί (Γκαγκαβούζηδες) και Αρβανίτες, οι οποίοι κατάγονταν από το Σεραπλάρ, το Ασλάν και το Μεγάλο Ζαλούφι της Ανατολικής Θράκης. Οι παραπάνω κάτοικοι, επειδή συχνά έρχονταν αντιμέτωποι με πλημμύρες από τον ποταμό Έβρο, αναγκάστηκαν να μετοικήσουν κοντύτερα στην νεοϊδρυθείσα πόλη. Εκεί λοιπόν, δημιούργησαν τα προάστια της Κλαιισσούς, της Οινόης και της Σαγήνης. Η πρώτη οργανωμένη μετακίνηση πληθυσμών έγινε το 1932 και η δεύτερη κατά την περίοδο 1956 - 58 (Κίγγμας & Ρυζιώτης, 2010: 211-226).

Ανάμεσα στους προαναφερθέντες οικισμούς του κάμπου και της παλιάς Σαγήνης, καθίσταται σημαντικό να τονιστεί πως παλαιότερα κατοικούσαν πληθυσμοί Μουσουλμάνων, οι οποίοι όμως μειώθηκαν δραματικά μετά το 1940. Στην περιοχή της Ορεστιάδας μετοίκησαν τα πρώτα χρόνια πολλοί άνθρωποι από άλλες πόλεις και χωριά της Θράκης, καθώς και του Έβρου ειδικότερα. Την περίοδο εκείνη παρουσιαζόταν έντονα το φαινόμενο της εσωτερικής μετανάστευσης προς τις πόλεις, γεγονός που ευνόησε πρωτίστως τη Νέα Ορεστιάδα, καθώς πολλοί κάτοικοι των όμορων περιοχών την κατοίκησαν μόνιμα. Επίσης, αξίζει να αναφερθεί πως ορισμένες μουσουλμανικές οικογένειες προτίμησαν να εγκατασταθούν στην πόλη, με την άδεια ή ανοχή των τοπικών αρχών και όχι στο

Διδυμότειχο. Όλα αυτά οδήγησαν τη Νέα Ορεστιάδα να μεγαλώσει πληθυσμιακά και να προοδεύσει, καθιστώντας την το κύριο οικονομικό και πολιτιστικό κέντρο του Βορείου Έβρου, καθώς και «συμπρωτεύουσα» του νομού (Ακρίτα, 1949: 49-50· Κίγγμας & Ρυζιώτης, 2010: 211-226· Παρασκευοπούλου, 1992: 97-104).

2. Η εκπαιδευτική ιστορία της περιοχής της Ορεστιάδας

Η λειτουργία του Πρώτου Δημοτικού Σχολείου άρχισε αμέσως μετά την εγκατάσταση των προσφύγων του Καραγάτς και της Αδριανούπολης στη Νέα Ορεστιάδα. Επίσημα, ιδρύθηκε το 1924 με το νόμο 179/ΦΕΚ 186/ 5-8-1924 και λειτούργησε άμεσα ως εξαθέσιο. Για αρκετό διάστημα καθίσταται το μοναδικό εξαθέσιο Δημοτικό Σχολείο της περιοχής, γεγονός που οδήγησε απόφοιτους μαθητές από άλλα σχολεία να εγγραφούν στις τελευταίες τάξεις. Τα υπόλοιπα σχολεία στη γύρω περιοχή ήταν συνήθως τετραθέσια. Αρχικά, το Πρώτο Δημοτικό Σχολείο είχε στεγασθεί σε οίκημα απόρων, το οποίο βρισκόταν στη βορειοδυτική πλευρά του σημερινού προαυλίου. Παράλληλα ξεκίνησε να κατασκευάζεται το πρώτο μεγαλοπρεπές κτίριο της περιοχής, που ολοκληρώθηκε το 1927. Το εν λόγω οικοδόμημα ήταν πέτρινο, αποτελούμενο από δύο ορόφους και ημιυπόγειο. Υπήρχε εσωτερική σκάλα που συνέδεε το ισόγειο με τον πρώτο όροφο, ο οποίος είχε ξύλινο πάτωμα. Στο κέντρο του ισογείου υπήρχε ένας μεγάλος ανοιχτός χώρος που χρησιμοποιούνταν ως αίθουσα εκδηλώσεων και γυμναστικής. Όντας η μοναδική δημόσια αίθουσα εκδηλώσεων, χρησιμοποιούνταν επίσης και από άλλα σχολεία και φορείς. Στα νότια της κεντρικής αίθουσας υπήρχαν τρεις αίθουσες τάξεων και στα ανατολικά ακόμα μία, η οποία στέγαζε το πρώτο Νηπιαγωγείο της πόλης. Αργότερα, ενσωματώθηκε στην κεντρική αίθουσα και έγινε η σκηνή του σχολείου. Στη Β.Δ. γωνία του σχολείου υπήρχε το γραφείο του Διευθυντή και των δασκάλων. Εκτός από τις δυο πλάγιες εισόδους, ανατολικά και δυτικά, υπήρχε στη νότια πλευρά και κεντρική είσοδος. Σε αυτήν προσαρμόστηκε αργότερα μια χτιστή σκάλα, η οποία έδωσε μεγαλύτερη αίγλη στο όλο οικοδόμημα. Ο πρώτος όροφος ήταν ίδιος με το ισόγειο και στέγαζε συνήθως τις μεγάλες τάξεις (Κίγγμας & Ρυζιώτης, 2010: 211-226).

2.1.1 Α΄ Δημοτικό Σχολείο Ορεστιάδας

Το διδακτήριο βρισκόταν σε νεόδμητο οίκημα, ήταν εξατάξιου τύπου και είχε ανεγερθεί με δαπάνη του Υπουργείου Παιδείας και της Κοινότητας Ορεστιάδας. Είχε κτισθεί σε γήπεδο έξι στρεμμάτων και καθίστατο άριστο από πάσα άποψη. Αποτελούνταν από οκτώ αίθουσες, καθώς και δύο μικρά δωμάτια για τα γραφεία του σχολείου. Το υπόγειο και ο πρώτος όροφος *«ήταν κτισμένα δια λίθων, μεταφερθέντων οδικώς εκ Πυθίου ο δε δεύτερος από πλίνθους. Είχε ανάγκη εσωτερικής και εξωτερικής επιχρίσεως, αποχωρητηρίων και υπόστεγου (ΓΑΚ 1925/28/29/32). Εντός του αυτού οικήματος στεγαζόταν και το Β δημοτικό σχολείο Ορεστιάδας, ελλείπει άλλου διδακτηρίου. Βρισκόταν*

σε καλή κατάσταση, είχε όμως ελλείψεις των οποίων τη βελτίωση συνέστησε ο επιθεωρητής στο προσωπικό του σχολείου να μη παύσει ενεργούν παρά τον πρόεδρο της κοινότητας για την ψήφιση της αναγκαίας πιστώσεως» (ΓΑΚ 1935/36/37/38).

Τα υπάρχοντα θρανία του σχολείου ήταν παλαιού συστήματος, σαθρά, ακατάλληλα και ανεπαρκή. Εξοικονομήθηκαν 20.000 δραχμές για την κατασκευή δίδρων θρανίων, σύμφωνα με το σχέδιο του Υπουργείου. Το κτίριο διέθετε επίσης μερικούς παλαιούς και φθαρμένους χάρτες, κάποιες εικόνες της Παλαιάς και της Καινής Διαθήκης και ορισμένα γεωμετρικά σχήματα από ξύλο (ΓΑΚ 1928/29). Επιπλέον διέθετε οκτώ μαυροπίνακες, δεκατέσσερα καθίσματα, δύο γραφεία, δύο καναπέδες, μία ραπτομηχανή, μία κινηματογραφική μηχανή, οκτώ τραπέζια αιθουσών διδασκαλίας, επτά θερμάστρες μετά αναλόγων σωλήνων, μια υδρόγειο σφαίρα, μια καινούρια σημαία, ένα τύμπανο, μια σειρά γεωμετρικών σωμάτων, τρία όπλα και ένα ωρολόγιο εκκρεμές του τοίχου (ΓΑΚ 1932/35/36/37/38). Επιπροσθέτως, στο σχολείο υπήρχε και έπιπλο βιβλιοθήκης. Από τα βιβλία που υπήρχαν εκεί, σαράντα ήταν θεατρικά, τα είκοσι παιδαγωγικά, είκοσι τέσσερις τόμοι ελληνικής εγκυκλοπαίδειας, δύο τόμοι παγκοσμίου ιστορίας, δύο τόμοι παγκοσμίου Γεωγραφίας, και είκοσι πέντε βοηθητικά βιβλία διδασκάλου. Επίσης, στις αίθουσες των τάξεων του σχολείου υπήρχαν μικρές μαθητικές βιβλιοθήκες και πρόχειρα φαρμακεία (ΓΑΚ 1932/35/36/37/38).

Στην αυλή του νεόδμητου σχολείου είχε περιφραχθεί ένας χώρος έκτασης ενάμιση στρέμματος. Λόγω όμως των οικοσπιτών ζώων που ζούσαν στις αυλές των γύρω σπιτιών, δυστυχώς η έκταση καταστράφηκε. Από τις σχολικές παραστάσεις επιδιωκόταν να αποταμιευθεί ένα σεβαστό ποσό, ώστε να πραγματοποιηθεί κάποια χρήσιμη αγορά ή κάποιο έργο (ΓΑΚ 1928/29). Επίσης, ζητήθηκε από το Γεωργικό Γραφείο που βρισκόταν έξω από την κωμόπολη έκταση τεσσάρων στρεμμάτων προς ίδρυση σχολικού κήπου (ΓΑΚ 1932). Μετέπειτα, το μεγαλύτερο μέρος του σχολικού κήπου, κατά την διάρκεια του χειμώνα, κατακλυζόταν υπό υδάτων, γι' αυτό και δεν δύναται να καλλιεργηθεί. Στο μέρος αυτό είχαν φυτευτεί δένδρα, αλλά δυστυχώς δεν είχαν ευδοκιμήσει όλα. Στο υπόλοιπο τμήμα, το μη κατακλυσμένο από ύδατα, καλλιεργούνταν άνθη, καθώς και καλλωπιστικά και οπωροφόρα δένδρα (ΓΑΚ 1935/36/37/38).

2.1.2 Β' Δημοτικό Σχολείο Ορεστιάδας

Το σχολείο αρχικά στερούνταν διδακτηρίου και, ως αποτέλεσμα, στεγαζόταν στο διδακτήριο του Α' Δημοτικού Σχολείου (ΓΑΚ 1932). Ύστερα από ενέργειες της σχολικής εφορείας παραχωρήθηκε από την Γενική Διοίκηση της Θράκης το κτίριο όπου στεγαζόταν μέχρι τότε το ταμείο της Νέας Ορεστιάδας. Υποστηριζόταν πως εάν αυτό ανακαινιζόταν κατά την περίοδο των διακοπών θα

γίνονταν κατάλληλο για να στεγάσει το σχολείο από το προσεχές σχολικό έτος. Αποτελούνταν από τρεις αίθουσες και ένα μικρό δωμάτιο για γραφείο (ΓΑΚ 1935/36/37/38). Τα απαραίτητα υλικά και η υποδομή δεν επαρκούσαν, γι' αυτό και γινόταν χρήση του υλικού του Α' Σχολείου (ΓΑΚ 1935/36). Κατά το σχολικό έτος του 1937 αγοράστηκαν τέσσερα δίδρα θρανία καινούρια, καθώς και τέσσερα καθίσματα. Το επόμενο σχολικό έτος το σχολείο διέθετε δεκαπέντε δίδρα θρανία, τρεις μαυροπίνακες, μία τράπεζα, τέσσερα καθίσματα, δύο θερμάστρες, μία σημαία, ένα ωρολόγιο επιτραπέζιο, δυο γεωγραφικούς χάρτες της Ελλάδος και έναν ανθρωπολογικό πίνακα (ΓΑΚ 1937/38). Το σχολείο διέθετε επίσης έπιπλο βιβλιοθήκης. Από τα υπάρχοντα βιβλία εννιά ήταν παιδαγωγικά, πέντε διδακτικά, έντεκα ιστορικά, ένα γεωγραφικό, δύο χειροτεχνικά, ένα γεωργικό, είκοσι έξι θεατρικά, και δύο σχολικής νομοθεσίας. Διέθετε επιπλέον και περιοδικά όπως τα εκπαιδευτικά χρονικά, αγροτικός κόσμος, αερομηχανική άμυνα και σχολική υγιεινή. Τέλος, δεν υφίστατο σχολικός κήπος για να καλλιεργηθεί λόγω ελλείψει χώρου (ΓΑΚ 1932/35/36/37/38).

3. Μεθοδολογία

Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν η διερεύνηση και ανάδειξη της τοπικής εκπαίδευσης την περίοδο 1920 – 1940, μέσα από τη μελέτη αρχειακού υλικού (σχολικά μαθητολόγια, γενικούς ελέγχους και πρακτικά). Επιμέρους στόχοι της έρευνας ήταν η καταγραφή του συνόλου των μαθητών, η κινητικότητα, καθώς και η ενδεχόμενη στασιμότητα. Από τη μελέτη των μαθητολογίων αναδείχθηκαν επιπλέον χρήσιμα στοιχεία, όπως τα επαγγέλματα των γονέων. Σύμφωνα με τα παραπάνω λοιπόν, η έρευνά μας βασίστηκε σε τέσσερις κύριους άξονες: το πλήθος των μαθητών, την κινητικότητα, τη στασιμότητα και τα επαγγέλματα των γονέων. Πραγματοποιήθηκε κατά την περίοδο Φεβρουαρίου - Μαρτίου και Νοεμβρίου του 2018 στα Α' και Β' Δημοτικά Σχολεία Ορεστιάδας. Η συλλογή των δεδομένων προέκυψε από τη μελέτη του διαθέσιμου αρχειακού υλικού. Το εν λόγω υλικό εντοπίστηκε μετά από έρευνα στο αρχείο των Α' και Β' Δημοτικών Σχολείων Ορεστιάδας. Η επίσκεψη πραγματοποιήθηκε έπειτα από τηλεφωνική επικοινωνία με τους διευθυντές των σχολείων. Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, διενεργήθηκε ποιοτικός τύπος έρευνας, ενώ η μέθοδος είναι διακριτή (περιλαμβάνει δηλαδή διάφορα έγγραφα και αρχεία). Τα προς μελέτη στοιχεία και δεδομένα προέρχονται από πρωτογενείς πηγές, συγκεκριμένα χειρόγραφα, καθώς και αρχεία επίσημων πρακτικών (Cohen, Manion & Morrison, 2007: 271-283).

4. Ανάλυση δεδομένων και αποτελέσματα της έρευνας

Το ερευνητικό μας ενδιαφέρον στρέφεται στην περιοχή της Ορεστιάδας και γενικότερα στην εκπαιδευτική πραγματικότητα της περιοχής, εκείνη την περίοδο. Το μαθητολόγιο του Α' Δημοτικού Σχολείου Ορεστιάδας ξεκινά το 1934-1935, ενώ το μαθητολόγιο του Β' Δημοτικού Σχολείου Ορεστιάδας ξεκινά το 1931 - 1932. Το χρονικό κενό δέκα ετών που εντοπίζεται από την έναρξη

λειτουργίας των σχολείων οφείλεται είτε στο γεγονός πως πολλά αρχεία καταστράφηκαν από τους Βουλγάρους, είτε διότι τα ελάχιστα στοιχεία που συλλέχθηκαν δεν επαρκούσαν για επεξεργασία. Στην αρχή θα αναφερθούμε στους εγγραφέντες και φοιτήσαντες μαθητές εκείνης της περιόδου. Κατά τα σχολικά έτη 1935 με 1940, τα εγγραφέντα αγόρια ήταν συνολικά 1135, ενώ τα κορίτσια ήταν 1129. Ο αριθμός των μαθητών που εν τέλει φοίτησαν ήταν 1032 αγόρια και 1035 κορίτσια. Στην συνέχεια, με τα στοιχεία που συλλέξαμε από τα μαθητολόγια και τους γενικούς ελέγχους των Α΄ και Β΄ Δημοτικών Σχολείων Ορεστιάδας, θα παρουσιάσουμε το σύνολο των μαθητών που εγγράφηκαν επιτυχώς τη δεδομένη περίοδο.

Α΄ Δημοτικό Σχολείο Ορεστιάδας

ΣΧΟΛΙΚΟ ΕΤΟΣ	ΣΥΝΟΛΟ ΜΑΘΗΤΩΝ
1934-1935	523
1935-1936	356
1936-1937	363
1937-1938	365
1938-1939	351
1939-1940	323

Σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα, ο οποίος χρονικά καλύπτει τα σχολικά έτη 1934 μέχρι 1940, παρατηρείται μία μεγάλη μείωση ύστερα από το πρώτο σχολικό έτος. Στη συνέχεια όμως παρατηρείται μία σταθεροποίηση του αριθμού των μαθητών γύρω στους 350. Οι μαθητές, όπως ανέφερε ο επιθεωρητής, φοιτούσαν τακτικά, ήταν υγιείς και καθαροί, αλλά στερούνταν κατά την άποψή του και κατά την ομολογία των διδασκάλων αντιλήψεως. Αυτό το απέδιδαν στο γεγονός ότι οι περισσότεροι από τους κατοίκους της περιοχής ήταν αλκοολικοί (ΓΑΚ 1935/36). Σε αυτό το σχολείο φοιτούσαν και μαθητές της Ε΄ και ΣΤ΄ τάξης του Β΄ Δημοτικού σχολείου, οι οποίοι και αυτοί χαρακτηρίζονταν ως καθαροί, υγιείς και ευπρόσωποι. Στο σχολείο καλλιεργούνταν σε μεγάλο βαθμό η έννοια της σχολικής ζωής. Συχνά διεξάγονταν σχολικές εορτές, γίνονταν εκδρομές, διδάσκονταν σε ευρεία κλίμακα άσματα και χοροί και διοργανώνονταν μαντολινάτα από μαθητές και μαθήτριες του σχολείου. Επίσης, τα απογεύματα κάθε Τετάρτης διεξάγονταν ελεύθερα μαθήματα όπου συγκεντρωνόντουσαν οι μαθητές και ασκούντουσαν στην απαγγελία ποιημάτων ή παρακολουθούσαν διδασκαλίες εθνικού περιεχομένου. Κατά το σχολικό έτος λειτουργούσε ακόμη και κατηχητικό, στο οποίο δίδασκαν εκ περιτροπής οι διδάσκαλοι του σχολείου. Το σχολείο, με διευθυντή τον δραστήριο και εμπνευσμένο διδάσκαλο Δημήτριο Καραμούζα, αποτελούσε εκπολιτιστικό παράγοντα πρώτης γραμμής (ΓΑΚ 1937). Σε επιθεώρηση που πραγματοποιήθηκε, αναφερόταν η ίδρυση και η πολυετής λειτουργία ενδοσχολικών και εξωσχολικών ομάδων προσκόπων, καθώς και οργάνωση τμήματος Εθνικής Νεολαίας. Όλα αυτά συνιστούσαν δείγμα

«εθνικοθηρησκευτικής δράσεως και προόδου εν τη ακραία τούτη γωνία της Ελληνικής πατρίδος». Επίσης το έτος 1938 λειτουργούσε συσσίτιο, για τους άπορους μαθητές και για τους φτωχούς και άνεργους κατοίκους της Ορεστιάδας (ΓΑΚ 1938).

Β΄ Δημοτικό Σχολείο Ορεστιάδας

ΣΧΟΛΙΚΟ ΕΤΟΣ	ΣΥΝΟΛΟ ΜΑΘΗΤΩΝ
1931-1932	176
1932-1933	201
1933-1934	186
1934-1935	178
1935-1936	238
1936-1937	268
1937-1938	260
1938-1939	196
1939-1940	330

Παρατηρώντας τον πίνακα ο οποίος αφορά τα σχολικά έτη από το 1931 μέχρι και το 1940, βλέπουμε πως ο συνολικός αριθμός των μαθητών κυμαινόταν από 176 μέχρι και 330 την τελευταία χρονιά. Συγκριτικά με το Α΄ δημοτικό σχολείο, αντιλαμβανόμαστε πως το σύνολο των μαθητών είναι μικρότερο όλες τις χρονιές, εκτός από την τελευταία. Αξίζει να επισημανθεί πως πραγματοποιούνταν συνδιδασκαλία ενωθέντες μετά των μαθητών του Α΄ σχολείου (ΓΑΚ 1932). Όσον αφορά το σχολικό έτος του 1935, είναι γνωστό πως οι μαθητές φοιτούσαν τακτικώς, ήταν υγιείς, καθαροί και ευπαρουσίαστοι. Στο εν λόγω σχολείο, το οποίο ιδρύθηκε από τον διδάσκαλο Λ. Κουκουλομάτη, κατόπιν υποδείξεως του επιθεωρητή, λειτουργούσε σύλλογος γονέων επί τη βάση καταστατικού, τον οποίο είχε παραχωρήσει. Ήταν ο πρώτος σύλλογος γονέων που λειτουργούσε σε όλη την εκπαιδευτική περιφέρεια. Κατά το παιδαγωγικό συνέδριο, το οποίο είχε συγκροτηθεί με την έναρξη του νέου σχολικού έτους, έγινε υπόδειξη για ίδρυση συλλόγων και σε άλλα σχολεία (ΓΑΚ 1935). Βρέθηκε επιπλέον πως και το επόμενο σχολικό έτος οι μαθητές φοιτούσαν τακτικά, ήταν υγιείς, καθαροί και ευπαρουσίαστοι. Επειδή το σχολείο λειτουργούσε ως διτάξιο, ο χώρος του ήταν ανεπαρκής για να φιλοξενήσει έναν τόσο μεγάλο αριθμό μαθητών. Για αυτόν τον λόγο, κατά το σχολικό έτος 1935-36, λειτούργησε μόνο με τις τέσσερις κατώτερες τάξεις. Οι μαθητές των δυο ανωτέρων τάξεων ενεγράφησαν μεν στο σχολείο αυτό, αλλά φοίτησαν στο πρώτο εξατάξιο δημοτικό (ΓΑΚ 1936). Αξιοσημείωτο είναι επίσης το γεγονός πως κατά την επιθεώρηση που διενεργήθηκε στο σχολείο το 1937 ευρέθησαν πολλοί απόντες μαθητές λόγω της έξαρσης της γρίπης, η οποία προσέβαλε εκ περιτροπής σχεδόν όλους τους μαθητές. Οι μαθητές των Ε΄ και ΣΤ΄ τάξεων φοιτούσαν στο Α΄ Δημοτικό Σχολείο, όπως προαναφέρθηκε, λόγω έλλειψης του απαραίτητου προσωπικού, αλλά και έλλειψης χώρου (ΓΑΚ 1937/38).

Από την έρευνα των μαθητολογίων συνάγουμε σημαντικά συμπεράσματα αναφορικά με την κινητικότητα και τη στασιμότητα που επικρατούσε την περίοδο εκείνη. Από τα στοιχεία που εντοπίσαμε στους γενικούς ελέγχους του Α΄ Δημοτικού Σχολείου Ορεστιάδας, καθώς και από τους συγκεντρωτικούς πίνακες που κατέγραφαν οι δάσκαλοι την περίοδο εκείνη, παρουσιάζονται χρήσιμα στοιχεία σχετικά με τους εγγεγραμμένους μαθητές, τους φοιτήσαντες, τους εξετασθέντες, τους προαχθέντες και τους απορριφθέντες όλων των τάξεων των σχολικών ετών από το 1934 μέχρι και το 1940. Είδαμε λοιπόν ότι για τα σχολικά έτη 1934 και 1935, οι εγγραφέντες ήταν 277 αγόρια και 242 κορίτσια. Παρατηρήσαμε επίσης πως σημειώθηκε πτώση στα επόμενα έτη, που έφτασε στο αποκορύφωμά της το σχολικό έτος 1939-1940 με 168 αγόρια και 155 κορίτσια ως εγγραφέντες μαθητές. Αναφορικά με τους φοιτήσαντες δεν υπήρξε μεγάλη διαρροή. Τέλος, η στασιμότητα που παρατηρήθηκε στην Α΄ τάξη ήταν έντονη, ενώ στη Στ΄ τάξη ήταν σχετικά χαμηλή και τις σχολικές χρονιές 1936 - 1939 μηδενική.

Από τη μελέτη των μαθητολογίων δεν εστιάσαμε μόνο στη στασιμότητα των μαθητών, αλλά και στα επαγγέλματα τα οποία ασκούσαν οι γονείς των παιδιών. Ορισμένες από τις καταγραφές αυτές αφορούσαν γεωργούς, ενδυματοποιούς, χρυσοχόους, σιδηρουργούς, μπαλωματήδες, καπνοπώληδες, παντοπώλες, αρτοποιούς, μηχανικούς, ράφτες, οινοπώλες, μυλωθροί, ποιμένες, κλαδευτές, κηπουρούς, αμαξηλάτες, χωροφύλακες, κεραμικοί, σησμαιλαιιοτρίβες, αργυραμοιβούς και γαλακτοπώληδες. Αυτά τα επαγγέλματα δύναται να τα χωρίσουμε στις εξής κατηγορίες: **α) τα χαμηλά** (φούρναρης, κρεοπώλης, εργάτης, κτίστης, ξυλουργός), **β) τα μεσαία** (έμπορος, δημοτικός υπάλληλος, εργοστασιάρχης, ταμειακός υπάλληλος, διδάσκαλος, γραμματέας, μεταφραστής, λογιστής) και **γ) τα ανώτερα** Δήμαρχος, ιατρός, μηχανικός. Επίσης, πληροφορίες όσον αφορά την εκπαίδευση στην Ορεστιάδα εντοπίζουμε και στις πράξεις του εποπτικού συμβουλίου των δημοτικών σχολείων της εκπαιδευτικής περιφέρειας Διδυμοτείχου από 1/6/1924 μέχρι 30/12/1930. Σε αυτές περιέχονται αναφορές, τόσο για τα σχολεία της Ορεστιάδας, όσο και για τα σχολεία του Διδυμοτείχου. Πιο συγκεκριμένα, στο Δημοτικό Σχολείο της Ορεστιάδας πραγματοποιήθηκε διχοτόμηση των τάξεων σε δυο τμήματα, σύμφωνα με το άρθρο 14 Ν2585., επειδή η Α΄ τάξη αριθμούσε 120 μαθητές, ενώ η Β΄ αριθμούσε 90 καθιστώντας τη διδασκαλία ιδιαίτερα δύσκολη.

Από το βιβλίο πρακτικών του Δημοτικού Σχολείου Σουφλίου και συγκεκριμένα στο Πρακτικό 2, στις 15 Ιανουαρίου 1929, πραγματοποιήθηκε συνεδρία για να αποφανθούν για τα άπορα και τα ορφανά παιδιά, στα οποία θα γινόταν η διανομή του ποσού εκ της γιορτής των παιδιών που θα εισπραττόταν. Παρόμοιες αναφορές υπάρχουν και στον Αριθμό Πράξεως 11 στις 17/11/1927, καθώς και στην Πράξη 7 στις 28/12/1931 για το διαμοιρασμό χρηματικού ποσού και είδη ρουχισμού σε

άπορους μαθητές. Στο βιβλίο πρακτικών και παιδαγωγικών συνεδριάσεων του προσωπικού του Α΄ Δημοτικού Σχολείου Σουφλίου 1936 - 1937 και Αριθμό Πράξεως 57 στις 31/1/1938 εντοπίστηκε θέμα αναφορικά με τη σειρά καθοδήγησης των μαθητών που δικαιούνταν συσσίτιο. Επίσης, στην Αριθμό Πράξεως 2 στις 2/10/1939 υπήρχε απόφαση σχετικά με τη σειρά του συσσιτίου, τον εκκλησιασμό, την ημερήσια ενδοσχολική υπηρεσία και την εποπτεία της καθαριότητας. Επιπλέον, στην Αριθμό Πράξεως 8 στις 15/Μαρτίου/1940 υπήρχε ανάθεση συσσιτίου σε δύο άπορους μαθητές.

Ερευνώντας τις καταγραφές των Πρακτικών του Δημοτικού Σχολείου Σουφλίου, μας γνωστοποιήθηκαν ορισμένες τιμωρίες που είχαν επιβληθεί στους μαθητές την περίοδο εκείνη. Στο υπ' αριθμό πρακτικό 12 πραγματοποιήθηκε συνεδρίαση στις 22 Φεβρουαρίου ημέρα Παρασκευή και ώρα 4 και συνήλθε ο σύλλογος διδασκόντων του Δημοτικού Σχολείου. Ο σύλλογος, λαμβάνοντας υπ' όψιν τη διαγωγή δύο μαθητών της Δ΄ τάξης, αποφάσισε συμφώνως με το Νόμο (Βασιλικό διάταγμα, παράγραφος 18) την προσωρινή αποβολή τους από το σχολείο για τρεις ημέρες, από τις 25 μέχρι τις 27 του τρέχοντος μήνα. Ο λόγος ήταν πως «πολλάκις παρεκτράπηκαν δείξαντες διαγωγή ανάρμοστη στους συμμαθητές». Ο σύλλογος διδασκόντων παρακαλούσε την Διεύθυνση Εκπαιδείσεως, όπως διατάξει να αποβληθούν από το σχολείο οι δύο ανωτέρω μαθητές καθ' όλον το σχολικό έτος, ως αποτελούντες μολυσματική εστία απείθειας και ασχημοσύνης. Για τους συγκεκριμένους δύο μαθητές υπάρχει και επόμενη αναφορά τους στο ίδιο πρακτικό υπ' αριθμό 23, αναφέροντας πως «αφού είχαν επιπληχθεί ενώπιον των μαθητών, αλλά και ενώπιον του συλλόγου των διδασκόντων, αφού είχαν αναγραφεί οι ποινές που τους είχαν επιβληθεί στο βιβλίο των ποινών και παρ' όλα αυτά εξακολουθούσαν να μη συμμορφώνονται προς τις διατάξεις του σχολικού κανονισμού, αποφασίστηκε η προσωρινή τριήμερη αποβολή τους από το σχολείο και επιφυλάσσονται να προβούν και σε δικαστική δίωξη, εάν οι ανωτέρω μαθητές δεν πειθαρχήσουν στις αποφάσεις των διδασκόντων». Υπάρχει μία επιπλέον αναφορά σε τιμωρία μαθητή την περίοδο εκείνη στο Πρακτικό υπ' αριθμό 24 τον Ιανουάριο του 1929. Η οικεία αναφορά λέει ότι επειδή οι μαθητές *«επιπλήχθηκαν και ενώπιον των μαθητών και ενώπιον του συλλόγου των διδασκόντων και αφού είχαν αναγραφεί οι επιβληθείσες ποινές στο βιβλίο των ποινών και παρόλα ταύτα εξακολουθούν να μη συμμορφώνονται προς τις διατάξεις του σχολικού κανονισμού αλλά εξακολουθεί την ανοίκειον συμπεριφορά υβρίζων με βωμολοχίες, με φράσεις και λέξεις αλυχτάς και δεικνύον κακή συμπεριφορά προς τους συμμαθητές και διδασκάλους»* αποφάσισαν την προσωρινή τριήμερη αποβολή εκ του σχολείου, επιφυλάσσονται και σε δικαστική δίωξη, εάν ο ανωτέρω μαθητής δεν πειθαρχήσει στις αποφάσεις των διδασκόντων (ΓΑΚ, 1923 Φ13).

Στα Γενικά Αρχεία του Κράτους εντοπίστηκε και ένα Βιβλίο Εκδρομής της περιοχής του Σουφλίου, του έτους 1923. Η καταγραφή εμπεριείχε την ημερομηνία, τον καιρό, αλλά και τον σκοπό της εκδρομής. Επιπλέον, εντοπίστηκε ξεκάθαρο το αναλυτικό πρόγραμμα, το οποίο μεταξύ άλλων ανέφερε τον τόπο της συγκέντρωσης, το σημείο εκκίνησης, το προγραμματισμένο δρομολόγιο, τις τάξεις πορείας, τους σταθμούς ανάπαυσης, τις επικείμενες δραστηριότητες που θα εκτελούνταν σε συνδυασμό με τους εθνικούς χορούς, καθώς και την επάνοδο. Επίσης, υπήρχε και μία σημείωση που ανέφερε ότι «έκαστος των διδασκάλων θα εκτελέσει το μάθημά του όπου νομίσει κατάλληλο τον χρόνο και χώρο». Για παράδειγμα, κάποιος θα δίδασκε τις ωφέλειες της κτηνοτροφίας, κάποιος τους λόγους που δεν ευδοκίμει παντού η άμπελος και κάποιος τί είναι λόφος, βουνό και ορίζοντας. Επιπροσθέτως, κατά τη διάρκεια της εκδρομής θα μπορούσε να διδαχθεί και το μάθημα της πατριδογνωσίας, με διδασκαλία σχετικά με τη διάκριση χωριού - πόλης (ΓΑΚ, 1923 Φ13).

Σχετικά με το Β΄ Δημοτικό Σχολείο του Σουφλίου, στα αρχεία βρέθηκε βιβλίο ταινιών κινηματογράφου, με τον Γαλλικό τίτλο των ταινιών, όπως για παράδειγμα «Charlie musician» (Ο Σαρλώ μουσικός, δραπέτης, προγευματίζει ο ελληνικός τίτλος). Άλλα έργα ήταν «Το ταξίδι στην Κρήτη» και «Η Αναπνοή». Αναγραφόντουσαν επίσης πληροφορίες σχετικά με το έτος γυρίσματος των ταινιών, καθώς και το μήκος τους (ΓΑΚ, 1929 Φ17).

Την περίοδο εκείνη υπήρχε δυστυχώς έπαρση πολλών ασθενειών, οι οποίες καταγράφονταν στο Βιβλίο νοσηρότητας. Φαίνεται πως τα παιδιά εμφάνιζαν αρκετές φορές αδυναμία, πυρετό, γρίπη και κρυολόγημα. Άλλες ασθένειες που ήταν παρούσες σχετιζόντουσαν με προβλήματα στον λαιμό, με τους αδένες, το στομάχι, την κεφαλαλγία και την ελονοσία (ΓΑΚ 1930-33, Φ14). Στη διάρκεια της έρευνας στο Α΄ Δημοτικού Σχολείου Διδυμοτείχου, και συγκεκριμένα σε μαθητολόγιο του 1940, βρέθηκε μία ιατρική καρτέλα που αφορούσε εκπαιδευτικό. Εκτός από ονοματεπώνυμο και ημερομηνία, στην καρτέλα αναγραφόντουσαν επίσης η οικογενειακή κατάσταση, η διεύθυνση, το επάγγελμα και το μέρος έκθεσης στη μόλυνση. Αναφερόντουσαν πρόσθετα στοιχεία σχετικά με προηγούμενες εξετάσεις, μικρογραφίες, ακτινογραφίες, όπως επίσης και στοιχεία σχετικά με το κάπνισμα και παλαιότερες νοσηλείες. Τέλος, υπήρχε ιστορικό πνευμόνων, πλευρίτιδας, αιμοπτύσεις, οζώδες ερύθημα, άλλη πάθηση, βρογχίτιδας, εάν είχε γίνει το εμβόλιο Mantoux, καθώς και καλλιέργεια γαστρικού υγρού.

Συμπεράσματα

Εν κατακλείδι λοιπόν, από την έρευνά μας στα συγκεκριμένα σχολεία του Νομού Έβρου, οδηγηθήκαμε σε κάποια συμπεράσματα. Όπως παρουσιάσαμε και σε πίνακα αναφορικά με τα σχολικά έτη 1920 έως 1940, τα εγγραφέντα αγόρια ήταν συνολικά περισσότερα από τα κορίτσια. Η στασιμότητα που παρατηρήθηκε στην Α΄ τάξη ήταν πιο έντονη, συγκριτικά με τις υπόλοιπες τάξεις. Τα μαθητολόγια κατέδειξαν χρήσιμα στοιχεία που αφορούσαν τα επαγγέλματα με τα οποία ασχολούνταν οι γηγενείς. Τα δεδομένα που υπήρχαν στα αρχεία του κράτους βοήθησαν στο σχηματισμό μιας πιο ολοκληρωμένης εικόνας αναφορικά με την εκπαίδευση στον Νομό Έβρου εκείνη την περίοδο. Έγινε αντιληπτό επίσης πως υπήρξαν διχοτομήσεις τάξεων, εξαιτίας της ανομοιογένειας του αριθμού μαθητών σε αυτές. Άξιο αναφοράς είναι ότι η πρόνοια διαφαίνεται προς τους άπορους μαθητές, καθώς και η λειτουργία συσσιτίων. Εντοπίστηκαν, επιπλέον, αρκετά σημαντικά βιβλία, όπως το βιβλίο ποιών, το βιβλίο εκδρομών, το βιβλίο με τις ταινίες, καθώς και το βιβλίο νοσηρότητας.

Από τα κείμενα των επιθεωρητών, μάς γνωστοποιήθηκε πως στο Α΄ Δημοτικό Σχολείο φοιτούσαν και οι μαθητές της Ε΄ και ΣΤ΄ τάξης του Β΄ Δημοτικού Σχολείου, οι οποίοι χαρακτηρίζονταν ως καθαροί, υγιείς και ευπαρουσίαστοι. Ένα σημαντικό εύρημα ήταν πως στο σχολείο αυτό καλλιεργούνταν σε μεγάλο βαθμό η σχολική ζωή. Αυτό αποδεικνύεται από τη συχνή διεξαγωγή σχολικών εορτών, εκπαιδευτικών εκδρομών, διδασκαλία ασμάτων και χορών, διοργάνωση και διεξαγωγή ελεύθερων μαθημάτων τα απογεύματα, καθώς και απαγγελίες ποιημάτων. Επίσης, η λειτουργία κατηχητικού, καθώς και η αγορά μουσικών οργάνων από τα εισπρακτέα των καλάντων ενισχύει την παραπάνω άποψη. Σε επιθεώρηση του ίδιου έτους αναφερόταν η ίδρυση και η πολυετής λειτουργία ενδοσχολικών και εξωσχολικών ομάδων προσκόπων, όπως και τμήματος Εθνικής Νεολαίας. Όλα τα παραπάνω συνιστούσαν δείγμα «*εθνικοθρησκευτικής δράσεως και προόδου εν τη ακραία τούτη γωνία της Ελληνικής πατρίδος*» (ΓΑΚ 1937).

Συζήτηση

Διαφαίνεται πως η μέριμνα της Κυβερνήσεως, όσον αφορά τα μαθητικά συσσίτια, υπήρξε πολύ αποτελεσματική. Μάλιστα, είχαν κατορθώσει να τα οργανώσουν επιτυχώς στις περισσότερες περιφέρειες, χάρις στον ζήλο και στην προθυμία των σχολικών εφορειών (Μπουζάκης, 1997), των εκπαιδευτικών και σχολιατρικών αρχών και την βοήθεια των ιδιωτικών οργανώσεων, κυρίως του Πατριωτικού Ιδρύματος μέσω του οποίου το Υπουργείο χορήγησε τις χρηματικές ενισχύσεις. Αναφορικά με την εξέλιξη των μαθητικών συσσιτίων, το 1927-28 διανέμονταν σε 525 μαθητές, το 1928-29 σε 3.500, το 1929-30 σε 4.500 και το 1930-31 σε 38.000. Τα σχολικά έτη 1928-29 ο

αριθμός των πόλεων που είχε συσσίτια ήταν 13, το 1929-30 ήταν 16 και το 1930-31 ήταν 52. Κατά το σχολικό έτος 1931-32 υπολογίζεται υπερδιπλασιασμός των πόλεων που είχαν συσσίτιο, σε σύγκριση με το περασμένο έτος, καθώς και των συσσιτούντων μαθητών, οι οποίοι υπερέβησαν τους 80.000. Από το Υπουργείο Παιδείας είχαν σταλεί ειδικοί εγκύκλιοι, που αφορούσαν θέματα όπως σύσταση για κατανάλωση σταφίδας, χορήγηση αντιδιφθεριτικού εμβολίου και την απόκτηση σχολικών φαρμακείων από τα σχολεία (Βακαλόπουλος, 1999).

Όπως προαναφέρθηκε, την περίοδο εκείνη υπήρχε έντονη διάδοση ασθενειών, οι οποίες καταγράφονταν στο βιβλίο νοσηρότητας. Κατά την έρευνα, βρέθηκε μία ιατρική καρτέλα που αφορούσε εκπαιδευτικό. Το Υπουργείο Παιδείας απέδιδε σε αυτά την πρέπουσα σημασία, ιδίως για την πρόληψη της φυματίωσης *«τας ενίσχυσε κατά πάντα τρόπον ηθικώς και υλικώς και χορήγησε εκ των εκπαιδευτικών τελών 1.300.000 δραχμές εις τον Πατριωτικό Ίδρυμα προς ανέγερση εν τη παιδική εξοχή Βούλας ιδίων κτιρίων για την κατασκήνωση των απόρων μαθητών»*. *«Παιδικές εξοχές προς εξυγίανση των μαθητών είχε οργανώσει εν Τρίπολη, η Μέριμνα Θεσσαλονίκης και το Π.Ι.Π.Π. (Πατριωτικόν Ίδρυμα Προστασίας Παιδιού). εν Κερκύρα δια τοπικών πόρων και ενισχύσεως του Υπουργείου. Η πρόδος των παιδικών εξοχών εν Ελλάδι καταφαίνεται εκ του ότι το 1911 απεστάλησαν στην εξοχή περί τα 400 παιδιά, το 1925 1.050 και το 1931 πλέον των 3000»* (Βακαλόπουλος, 1999).

Ιδιαίτερη μέριμνα είχε επιδείξει ο Γεώργιος Παπανδρέου για τα θέματα υγείας, περίθαλψης και άσκησης των μαθητών. Για τα ζητήματα αυτά, στον απολογισμό του Υπουργείου Παιδείας αναφέρονταν τα εξής: *«το έτος 1926-27 Νοσηρότητα 24,50%, 1928-29 19,60%, 1929-30 19%, 1930-31 18,25%»*. Κατά την τελευταία 3ετία εισήχθησαν πρώτα οι εμβολιασμοί των μαθητών κατά των νόσων οστρακιάς και διφθερίτιδος. Είχαν εμβολιασθεί περίπου 20,000 μαθητών. Επίσης δια του αντιδιφθεριτικού εμβολίου εμβολιάστηκαν αρκετοί μαθητές. Και οι δυο εμβολιασμοί επεκτείνονταν με σκοπό να ενεργηθεί εμβολιασμός όλων οι οποίοι φοιτούσαν στην πρώτη τάξη του δημοτικού σχολείου. Η υπηρεσία της Σχολικής Υγιεινής προσπάθησε να αντιμετωπίσει κατά τα τελευταία έτη την από της προσφυγικής εισροής μεγάλη έξαρση του τραχώματος. Το συγκεκριμένο ζήτημα σε πολλούς προσφυγικούς συνοικισμούς, όπως η Νέα Ιωνία, είχε φθάσει μέχρι και το 20% των μαθητών. Επίσης, είχε εκδώσει σχετικές οδηγίες προφυλάξεως και θεραπείας, και ίδρυσε τρία αντιτραχωματικά σχολεία, σε συνεργασία με το Π.Ι.Π.Π (Πατριωτικόν Ίδρυμα Προστασίας Παιδιού) και τον Ερυθρό Σταυρό. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη μείωση της νόσου μέχρι και κάτω από 5%. Επιπλέον, είχαν ληφθεί μέτρα για την καταπολέμηση της ελονοσίας, καθώς και για την επέκταση της διδασκαλίας της υγιεινής στα σχολεία (Βακαλόπουλος, 1999).

Τέλος, να αναφέρουμε πως υπάρχουν και άλλες έρευνες, καθώς και βιβλία που αναφέρονται σε σχετικά γεγονότα της εκπαιδευτικής ιστορίας. Σύμφωνα με την Ηλιάδου- Τάχου (2006), η οποία αναφέρεται στην άτακτη φοίτηση των μαθητών, μπορούμε να καταλήξουμε στο συμπέρασμα πως τα αίτια που καταγράφηκαν από τους επιθεωρητές και αφορούσαν την άτακτη και ελλιπή φοίτηση των μαθητών στα σχολεία ήταν διαφορετικά ανάλογα με τη χρονική περίοδο. Η ίδια επισημαίνει επίσης πως η συντριπτική πλειοψηφία των μαθητών ήταν ορφανοί ή οι γονείς τους απασχολούνταν στον πρωτογενή τομέα παραγωγής. Αντιθέτως, τα παιδιά των μικροεμπόρων και των επιστημόνων αντιπροσώπευαν ένα μικρό ποσοστό των μαθητών. Αντιλαμβανόμαστε λοιπόν πως οι περισσότεροι μαθητές ανήκαν στο κατώτερο κοινωνικό στρώμα, λίγοι στο μεσαίο και ελάχιστοι στο ανώτερο. Ακολούθως, σύμφωνα με τον Αντωνίου (2001), παρατηρήθηκε πως το ηλικιακό εύρος των μαθητών εντός μιας τάξης ήταν αρκετά μεγάλο (5 έως 16 ετών). Άλλες επιστημονικές μελέτες πάλι (Ταναμπάση, 2017), πραγματεύονται τη φύση των τιμωριών εκείνης της περιόδου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ακρίτα, Γ. (1949). Η Θράκη (Το διαμάντι της Ελλάδος). Αθήνα: Ιδιωτική έκδοση.
- Βακαλόπουλος, Κ. (1999β). Νεοελληνική ιστορία (1204-1940). Θεσσαλονίκη: Αδερφών Κυριακίδη.
- ΓΑΚ. Έκθεσις περί της λειτουργίας των δημοτικών σχολείων περιφέρειας Διδυμοτείχου κατά τα σχολικά έτη 1924-1925-1926/1927-1928/1928-1929/1931-1932/1934-1935/1936-1937.
- ΓΑΚ. Έκθεσις επιθεωρηθέντων Σχολείων σχολικό έτος 1937-1938 τεύχος Α και Β.
- ΓΑΚ. Εκπαιδευτική Περιφέρεια Διδυμοτείχου Σχολικό Έτος 1938-1939/1939-1940. Α) Εκθέσεις επιθεωρηθέντων σχολείων και εκπαιδευτικών λειτουργιών. Β) Γενική έκθεσις περί της καταστάσεως και λειτουργίας των σχολείων.
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2007). Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας. Νέα συμπληρωμένη και αναθεωρημένη έκδοση. Αθήνα: Μεταίχιμο.
- Ηλιάδου- Τάχου, Σ. (2006). Η εκπαιδευτική πολιτική του ελληνικού κράτους στη Μακεδονία στο πλαίσιο του μακεδονικού ζητήματος. Αθήνα: Gutenberg.
- Καραφύλλης, Α. (2013). Νεοελληνική εκπαίδευση: Δύο αιώνες μεταρρυθμιστικών προσπαθειών. Αθήνα: Κριτική.
- Κάτσικας, Χ., & Θεριανός, Κ. (2004). Ιστορία της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης. Από την ίδρυση του ελληνικού κράτους μέχρι το 2004. Αθήνα: Σαββάλας.
- Κίγγμας, Δ., & Ρυζιώτης, Γ. (2010). Ανδριανούπολη, Κάραγατς, Νέα Ορεστιάδα. Ορεστιάδα: Χρυσή Εμμανουηλίδου.
- Μπουζάκης, Σ. (1996). Νεοελληνική Εκπαίδευση (1821-1985). Αθήνα: Gutenberg.
- Μπουζάκης, Σ. (1997). Γεώργιος Α. Παπανδρέου 1888-1968. Ο πολιτικός της παιδείας. Αθήνα: Gutenberg. Σελ 23-72
- Μπουζάκης, Σ. (2006). Νεοελληνική Εκπαίδευση (1821-1998). Αθήνα: Gutenberg.
- Μπουζάκης, Σ. (2007). Εκπαιδευτικές Μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα. Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Γενική και Τεχνικοεπαγγελματική Εκπαίδευση. Τόμος Α΄ Μεταρρυθμιστικές προσπάθειες 19ος αιώνας, 1913, 1929. Αθήνα: Gutenberg.
- Παρασκευοπούλου, Μ. (1992). Μια Νέα πόλη γεννιέται- Η Νέα Ορεστιάδα. Στο Κιζλάρης (Επιμ.), Θρακική ηχώ (σσ. 97-104). Θεσσαλονίκη: Θρακική εστία.
- Τζάνη, Μ., & Παμούκτσογλου, Τ. (1998). Το Ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. «Ταυτόν και αλλοτριμορφοδίαιτον». Αθήνα: Ερωδιός.
- Χατζηστεφανίδης, Θ. (2005). Ιστορία της νεοελληνικής εκπαίδευσης (1821-1986). Αθήνα: Παπαδήμα.